

Н. М. Внукова, С. А. Ачкасова, І. В. Скорик

АДАПТАЦІЯ ВИМОГ SOLVENCY II ДО УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Розглянуто особливості розрахунку необхідного платоспроможного капіталу страхової компанії відповідно до вимог Solvency II. Розроблено практичні рекомендації з адаптації цих вимог для розрахунку необхідного платоспроможного капіталу страхових компаній України.

The features of calculation of necessary solvent capital of insurance company in accordance with the Solvency II requirements are considered. The authors design practical recommendations on adaptation of these requirements for calculation of necessary solvent capital of insurance companies of Ukraine.

Ключові слова: страховий ринок України, державне регулювання страхового ринку, необхідний платоспроможний капітал, Solvency II, середньоквадратичне відхилення ризику премій.

Забезпечення ефективної державної політики з євроінтеграції насамперед стосовно проведення внутрішніх реформ відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України “Деякі питання проведення інституційної реформи у сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом” [1] є стратегічним завданням нашої держави.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) розробила проект Закону України “Про страхування” [2] з урахуванням додатка до розділу “Фінансові послуги” проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у переліку актів європейського законодавства, які потребують імплементації в законодавство України, де визначена Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради (Solvency II) стосовно започаткування й ведення діяльності зі страхування та перестраховування з терміном її імплементації протягом чотирьох і восьми років після набрання чинності названою Угодою.

З огляду на наслідки вступу до ЄС для страхового ринку України, можливості й загрози, з метою ефективного входження в ЄС потрібно в першу чергу привести нормативно-правову базу у відповідність із європейськими нормами (мається на увазі адаптація законодавства України до законодавства ЄС та гармонізація вітчизняних технічних стандартів зі світовими і європейськими) [3].

Інтеграція України до глобальної фінансової системи вимагає поступового переходу до державного нагляду й регулювання за принципами, визначеними угодами та стандартами міжнародних організацій і асоціацій. Згідно з Концепцією запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами [4], в Україні орієнтиром для вдосконалення державного нагляду за страховими організаціями є Директива 2009/138/ЄС (Solvency II).

Передумови застосування норм Solvency II у сфері регулювання національного страхового ринку досліджували вітчизняні вчені Н. Ткаченко, О. Козьменко [5; 6] та ін. Однак їхні праці мають здебільшого суто теоретичний характер та не містять практичних рекомендацій щодо впровадження норм Solvency II у вітчизняне законодавство.

Метою статті є розроблення практичних рекомендацій із адаптації вимог Solvency II на основі проведеного експерименту для розрахунку необхідного платоспроможного капіталу страхових компаній України.

Solvency II містить принципово нову концепцію регулювання діяльності страхових організацій, яка ґрунтується на принципах пруденційності та врахування ризиків, що виникають у процесі діяльності фінансової установи. Такий підхід до оцінки платоспроможності страхових організацій істотно відрізняється від встановленого національним законодавством [7], згідно з яким при розрахунку нормативів платоспроможності беруться до уваги лише показники страхових премій і виплат. Неefективність цього підходу засвідчив досвід ЄС: із 85 страхових компаній, котрі перебували під контролем регуляторних органів через невідповідність капіталу вимогам раніше прийнятої Solvency I, 20 були ліквідовані [8].

Відповідно до Solvency II, оцінка платоспроможності страхових компаній проводиться через розрахунок показника необхідного платоспроможного капіталу (SCR) [9], що визначається як сума коштів, здатна покрити збитки страхової компанії за умови реалізації всіх ризиків, котрі виникають у процесі її діяльності. На рисунку зображено структуру стандартної формули розрахунку SCR, побудовану за вимогами QIS5 Technical Specifications [10].

Визначається цей показник із урахуванням вимог до капіталу за окремими категоріями ризику:

1. SCR для покриття операційного ризику є сумою збитків, що можуть виникнути внаслідок неадекватних або помилкових внутрішніх процесів, дій персоналу, а також зовнішніх подій.

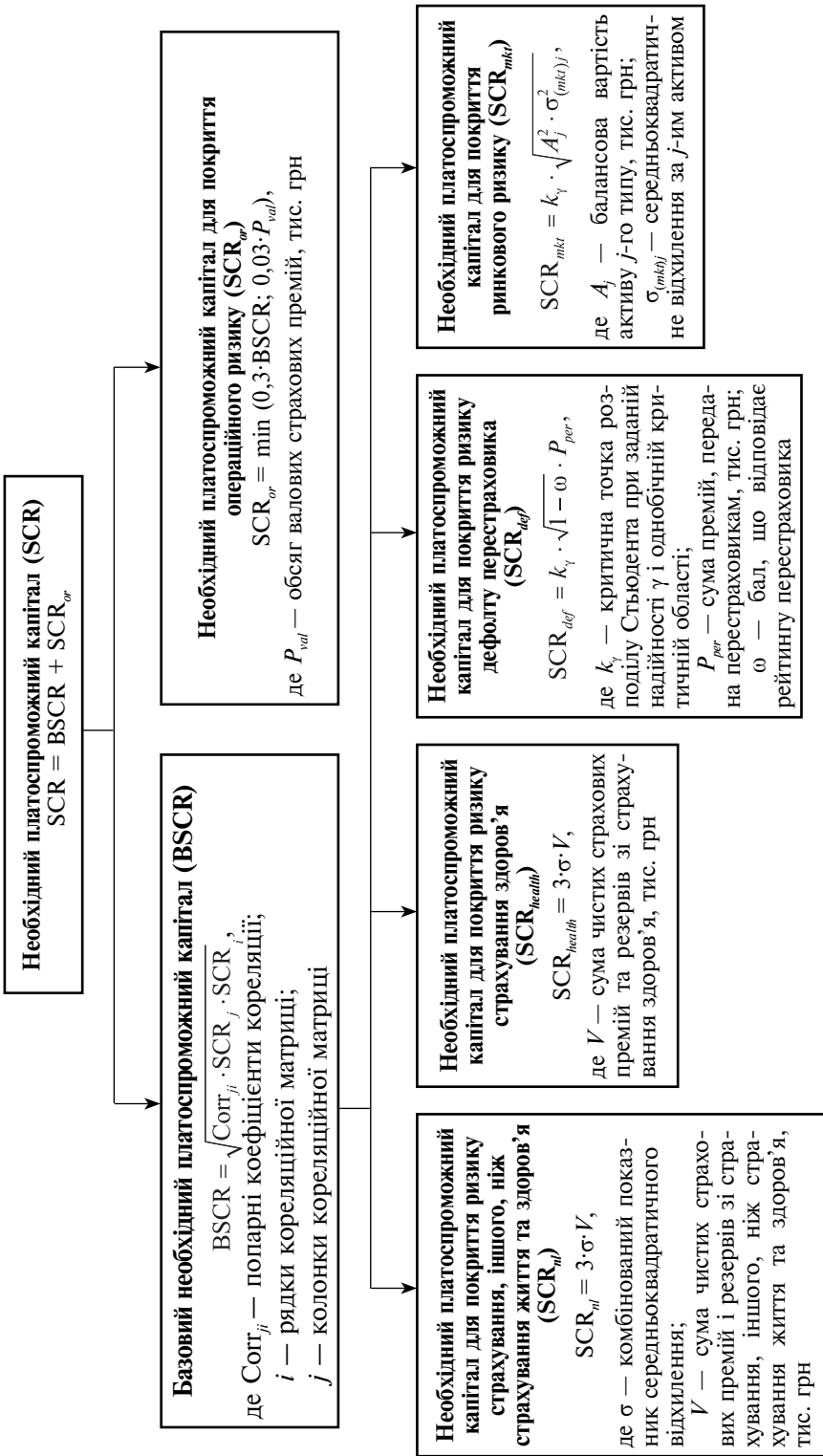
2. SCR для покриття ринкового ризику — це сума втрат страхової компанії в разі змін ринкової кон'юнктури. У такому випадку аналізується структура активів і зобов'язань страхової компанії.

3. SCR для покриття ризику дефолту перестраховика відображає можливі втрати через його несподіване банкрутство або погіршення платоспроможності на наступних дванадцять місяців.

4. SCR для покриття ризику страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров'я, показує можливі збитки страхової компанії за зобов'язаннями зі страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров'я.

5. SCR для покриття ризику страхування здоров'я є сумою можливих втрат страхової компанії за зобов'язаннями зі страхування здоров'я.

Останні дві складові відображають пріоритетний ризик, який враховується при розрахунку базового рівня капіталу, необхідного для підтримки й

Джерело: побудовано відповідно до вимог, зазначених у: QIS5 Technical Specifications, 05.07.2012 / CEIOPS [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/docs/solvency/qis5/201007/technical_specifications_en.pdf.

Рисунк. Структура стандартної формули розрахунку необхідного платоспроможного капіталу

розвитку страхової діяльності. Він пов'язаний зі структурою страхового портфеля та вимірюється на основі коливань збитковості за окремими видами страхування, котрими займається страхова компанія.

Можливі коливання збитковості за окремими видами страхування беруться до уваги при розрахунку необхідного платоспроможного капіталу для покриття ризику страхування здоров'я, та іншого, ніж страхування життя й здоров'я, через показник середньоквадратичного відхилення ризику премій і резервів (σ). Значення цього показника є стандартним для всіх страхових компаній окремо за кожним видом страхування та розраховане Європейським комітетом страхового й пенсійного нагляду (CEIOPS, тепер — Європейська організація страхування та пенсійного забезпечення, EIOPA) [11].

З одного боку, наявність великої бази даних і методичного забезпечення дає змогу керівним органам ЄС проводити необхідні розрахунки. Але з другого — такі стандартні значення мало враховують особливості кожної країни. На цей недолік вказала Спільна робоча група EIOPA, відзначивши, що для розрахунку стандартного відхилення ризику страхування, іншого, ніж страхування життя, був застосований загальноєвропейський підхід на основі об'єднаних даних по Європі, який характеризується неоднорідністю, при цьому істотні відмінності між державами не взяті до уваги [12].

Для з'ясування можливих відхилень рівня ризику премій із метою розрахунку необхідного капіталу платоспроможності для страхових компаній України проведено експеримент із адаптації Solvency II до умов функціонування вітчизняного страхового ринку, у рамках якого обчислено стандартні відхилення ризику премій зі страхування, іншого, ніж страхування життя, на базі звітних даних діяльності 63 вітчизняних страховиків, котрі входять у рейтинг 100 страхових компаній за обсягом валових страхових премій. Страховий ринок України характеризується високим рівнем концентрації. Так, частка перших 50 страхових компаній із найбільшим обсягом валових страхових премій становить 77,8 % цього ринку [13]. Отже, така вибірка є репрезентативною.

Для розрахунку середньоквадратичного відхилення ризику премій використано положення EIOPA [14]:

$$\sigma_{C,lob} = \sqrt{\frac{1}{V_{C,lob}}} \cdot \sqrt{\frac{1}{N_{C,lob}-1} \left(\sum_Y \frac{1}{V_{C,Y,lob}} \left(U_{C,Y,lob} - V_{C,Y,lob} \sum_Y \frac{U_{C,Y,lob}}{V_{C,Y,lob}} \right)^2 \right)},$$

$$V_{C,lob} = \frac{1}{N_{C,lob}} \sum_Y V_{C,Y,lob},$$

$$\sigma_{(prem,lob)} = \frac{\sum_C V_{C,lob} \sigma_{C,lob}}{\sum_C V_{C,lob}},$$

де $\sigma_{C,lob}$ — стандартне відхилення збитковості окремої страхової компанії та виду страхування;

$V_{C,lob}$ — середньорічна сума страхових премій окремої страхової компанії та виду страхування, млн грн;

$N_{C,lob}$ — кількість періодів розрахунку за окремою страховою компанією та видом страхування;

$V_{C,Y,lob}$ — сума страхових премій за період окремої страхової компанії та виду страхування, млн грн;

$U_{C,Y,lob}$ — сума страхового відшкодування за період окремої страхової компанії та виду страхування, млн грн;

$\sigma_{(prem,lob)}$ — стандартне відхилення ризику премій із окремого виду страхування.

На основі розрахунку, проведеного за п'ятьма видами страхування, виявлено істотні відмінності за рівнем ризику. Наприклад, середньоквадратичне відхилення ризику премій для страхування наземного транспорту в Україні становило 76 % на відміну від встановленого Solvency II (7 %).

Результати розрахунку середньоквадратичних відхилень ризику премій застосовані для оцінки розміру необхідного платоспроможного капіталу страхової компанії з урахуванням вимог Solvency II [9]. Це дало змогу одержати адаптовану до умов функціонування вітчизняного страхового ринку складову визначення величини такого капіталу.

На прикладі страхової компанії України зі страхування, іншого, ніж страхування життя, виконано розрахунок необхідного платоспроможного капіталу (таблиця).

Інформаційною базою для розрахунку є фінансова звітність страховика [15]: Форма № 1 “Баланс”, “Звіт про доходи та витрати страховика”, розділ 3 “Показники діяльності з видів добровільного страхування, інших, ніж страхування життя” та розділ 4 “Показники діяльності з видів обов’язкового страхування”.

У таблиці наведено результати порівняння необхідного платоспроможного капіталу для страхової компанії за вимогами Solvency II та розрахованого за адаптованою до умов функціонування страхового ринку України складовою визначення розміру такого капіталу з урахуванням середньоквадратичного відхилення ризику премій. Як видно, майже чотирикратне перевищення необхідного розміру капіталу для покриття ризику страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров’я, обчисленого з урахуванням адаптованої складової, свідчить про те, що діяльність страхових компаній в Україні зі страхування, іншого, ніж страхування життя, характеризується значно вищим рівнем ризику страхової діяльності та більшим розміром необхідного капіталу для покриття цього ризику.

Таким чином, для адаптації вимог Solvency II із метою розрахунку необхідного платоспроможного капіталу страхових компаній України потрібно (див. рисунок) обчислити середньоквадратичні відхилення ризику премій і

Таблиця. Результати розрахунку необхідного платоспроможного капіталу для страхової компанії

Показник	Необхідний платоспроможний капітал страхової компанії, розрахований		SCR-2/ SCR-1, %
	за вимогами Solvency II (SCR-1), тис. грн	із урахуванням його адаптованої складової (SCR-2), тис. грн	
Необхідний розмір капіталу для покриття ризику страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров'я (SCR_{nl})	343,212	1278,816	372,6
Необхідний обсяг капіталу для покриття ризику страхування здоров'я (SCR_{health})	404,147	549,253	135,9
Необхідний розмір капіталу для покриття ризику дефолту контрагента (SCR_{def})	1290,668	1290,668	100,0
Необхідний обсяг капіталу для покриття ринкового ризику (SCR_{mkt})	6199,099	6199,099	100,0
Базовий необхідний платоспроможний капітал (BSCR)	6624,663	6918,636	104,4
Необхідний розмір капіталу для покриття операційного ризику (SCR_{op})	111,762	111,762	100,0
Необхідний платоспроможний капітал (SCR)	6736,425	7030,398	104,4

Джерело: складено авторами за результатами проведених розрахунків.

страхових резервів за звітними даними діяльності страхових компаній, на основі одержаних результатів розрахувати необхідний платоспроможний капітал для покриття ризику страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров'я (SCR_{nl}), визначити базовий необхідний платоспроможний капітал (BSCR) і необхідний платоспроможний капітал (SCR) страхової компанії.

Подальші дослідження й практичні розрахунки можуть стосуватися проведення експериментів із визначення складових ризику, які побудовані на страхових резервах.

Solvency II включає вимоги до управління страховими компаніями. Оскільки ця Директива ЄС висуває до страховиків такі вимоги, як збільшення капіталів, організаційні зміни, запровадження нових механізмів управління ризиками й фінансами, посилення відповідальності керівництва компанії, що є складним і довготривалим процесом, на страхових ринках, зокрема Польщі [16], може порушитись існуюча рівновага ризиків. Отже, положення Solvency II необхідно вводити поступово. А при оцінюванні платоспроможності страхової компанії слід розраховувати коефіцієнт платоспроможності, який безпосередньо вказує на ступінь останньої для цієї компанії.

Список використаних джерел

1. Деякі питання проведення інституційної реформи у сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.10.2012 № 767-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/767-2012-p>.

2. Аналіз регуляторного впливу Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про страхування” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/smi/ARV_S_15.12.11.pdf.

3. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 № 1496 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-п>.

4. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України : затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15.07.2010 № 585 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/uoazk/Konz_15.07.10.pdf.

5. *Ткаченко Н. В.* Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика : монографія / Н. В. Ткаченко ; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. — Черкаси : Черкас. ЦНТЕІ, 2009. — 570 с.

6. *Козьменко О. В.* Проблеми державного регулювання страхової діяльності в Україні / О. В. Козьменко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/510/1/Kozmenko.pdf>.

7. Про страхування : закон України від 07.03.1996 №85/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

8. *Пацурія Н. Б.* Правове регулювання страхування та роздрібних фінансових послуг в Європейському Союзі та в Україні: порівняльно-правовий аналіз / Н. Б. Пацурія, О. А. Белова, Ю. В. Безручко. — К. : ЦУЛ, 2007. — 196 с.

9. Директива 2009/138/ЄС Solvency II Європейського Парламенту та Ради від 25.11.2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/746.html>.

10. QIS5 Technical Specifications, 05.07.2012 / CEIOPS [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/docs/solvency/qis5/201007/technical_specifications_en.pdf.

11. Офіційний веб-сайт Європейської організації страхування та пенсійного забезпечення (ЕІОРА) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://eiopa.europa.eu>.

12. Calibration of the Premium and Reserve Risk Factors in the Standard Formula of Solvency II: Report of the Joint Working Group on Non-Life and Health NSLT Calibration, 12.12.2011 / ЕІОРА [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/Press-Room/releases/EIOPA-11-163-A-Report_JWG_on_NL_and_Health_non-SLT_Calibration.pdf.

13. Підсумки діяльності страхових компаній за 9 місяців 2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/sk_3_kv_2012.pdf.

14. CEIOPS' Advice for Level 2 Implementing Measures on Solvency II: SCR Standard Formula Calibration of Non-life Underwriting Risk, 08.04.2010 / CEIOPS [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/consultations/consultationpapers/CP71/CEIOPS-DOC-67-10_L2_Advice_Non_Life_Underwriting_Risk.pdf.

15. Порядок складання звітних даних страховиків : затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.02.2004 № 39 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0517-04>.

16. *Пукала Р.* Финансовая безопасность страховых компаний в соответствии с Директивой ЕС Solvency II / Р. Пукала // Развитие ринків фінансових послуг в умовах глобалізації : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 29 листоп. 2012 р., Харків. — Х. : ХНЕУ : ТО “Ексклюзив”, 2012. — С. 26—28.